

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حکروایی، نظریه خیر عمومی و توسعه در ایران

ارائه: دکتر حسین رضایی
دکترای علوم سیاسی

خرداد 1400

مفهوم خیر عمومی

❖ **مجموع امور خیر و مطلوبی** را که از طریق **کنش‌های جمعی** در طی یک دوره‌ای شکل گرفته و از طرف اکثریت اعضای آن جامعه، مطلوب، خواستنی و خیر بطور عام تلقی شود، می‌توان **خیر عمومی** نامید.

❖ به عبارت دیگر آن نوع امور خیری که برای انسان‌ها **ذاتا عمومی**، **خیر** و **مشترک** هستند و آن‌ها به وسیله این نوع دارایی یا میراث خیر با هم به **کنش متقابل** می‌پردازند و بصورت جمعی آن‌ها را خیر می‌دانند؛ نظیر ارزش‌ها، فضایل مدنی، احساس عدالت و سایر امور خیر مادی که قابل تقلیل به منابع و امور قابل استفاده فردی نیستند، را می‌توان تحت عنوان **خیر عمومی** تعریف نمود.

کلید واژه ها و مفاهیم مرتبط: مشابهت ها و تمایزات

❖ **Common Goods** خیر عمومی

❖ **Public Goods** خیرات مشترک

❖ **Collective Goods** خیر جمعی

❖ **Public Benefits** منافع مشترک

❖ **General Goods** مصالح عمومی

❖ **Public commodity** کالاهای عمومی

❖ **public policy** سیاست گذاری عمومی و نظایر آن

انواع خیر عمومی

❖ خیر عام و غیر عام

❖ خیر عمومی و شرّ عمومی

❖ خیر غایات و خیر غیر غایات

❖ خیر ذاتی و عرضی

❖ خیر مطلق و غیر مطلق

شاخص ها، معیارها و سطوح

شاخص ها و معیارهای خیر عمومی

- ❖ کنشگری
- ❖ عمومیت
- ❖ جمعی بودن
- ❖ تداوم و همیشگی
- ❖ مثبت بودن
- ❖ کلی و جامع بودن
- ❖ تصادفی و اجباری نبودن
- ❖ مادی و غیر مادی بودن
- ❖ اثرات خارجی
- ❖ قابلیت اشتراک
- ❖ مطلوبیت
- ❖ تقاضا محوری و خواستنی بودن
- ❖ ذاتی بودن

سطوح مختلف خیر عمومی

- ❖ فردی
- ❖ گروهی
- ❖ اجتماعی و یا جامعه ای

رویکردهای خیر عمومی

❖ رویکردهای دینی

❖ رویکرد الهیات سیاسی و معجزه بازار

❖ رویکردهای علوم اجتماعی، حقوق و اقتصاد

❖ رویکرد تکثرگرایی، لیبرالی و رویکردهای کمونیستی

تعریف حکمروایی و ارتباط آن با نظریه خیر عمومی و توسعه

- ❖ **حکمروایی** فرآیند تصمیم‌گیری برای جوامع در سطوح مختلف (ملی، منطقه‌ای و محلی) است، روشی که تصمیمات از طریق آن ساخته، گرفته و اجرا می‌شوند.
- ❖ **رویکرد حکمروایی**، می‌تواند کیفیت دولت را از طریق **شفافیت**، **پاسخگویی**، **مبارزه با فساد** و **قانون‌مداری** بهبود بخشد. که این موارد از طریق برنامه‌هایی، شامل قوانین، فرایندها و رفتارهایی است که به موجب آن منافع عموم تامین می‌شوند، منابع مدیریت می‌شوند و قدرت در جامعه بطور مشروع اعمال می‌شود.
- ❖ **مناسبات دولت و شهروندان** با هدف چیزی شکل می‌گیرد که می‌توان از آن بعنوان **خیر عمومی** و **منافع عمومی** نیز یاد کرد.
- ❖ اساساً **حکمروایی** به دنبال **تامین منافع در حد مطلوب و بهینه** آن است. نه برای یک بخش بلکه بخش عمومی، بخش خصوصی و جامعه مدنی، همچنانکه هر بخش بازیگران خاص خود را دارند.
- ❖ شایسته چنین حکمروایی یک برنامه ریزی تعاملی و توسعه پایدار یکپارچه است.

کلید واژه‌ها و مفاهیم حکمروایی

- ❖ **شفافیت (Transparency):** شفافیت یعنی این که تصمیمات و اجرای آنها در مسیر پیروی از قوانین و مقررات، صورت بگیرد. همچنین اطلاعات برای کسانی که از تصمیمات و اجرای آنها تاثیر می پذیرند آزادانه و به طور مستقیم قابل دسترس باشد و نیز اطلاعات کافی در رسانه ها و به شکل های قابل فهم، مهیا باشد.
- ❖ **مسئولیت (Responsibility):** مسئولیت یکی از ملزومات اصلی حکمرانی است. نه تنها نهاد های حکومتی بلکه بخش خصوصی و سازمانهای جامعه مدنی نیز باید نسبت به عموم مردم و نسبت به ذینفعان بنیادیشان مسئول باشند.
- ❖ **پاسخگویی (Accountability):** حکمرانی خوب مستلزم این است که نهادها و فرایندها، برای خدمت به همه ذینفعان در یک چارچوب زمانی معقول تالش کنند. گرایش به اجماع بازیگران متعددی با دیدگاه های مختلف در یک جامعه، وجود دارند. حکمرانی خوب باید بین منافع مختلف موجود در جامعه برای رسیدن به یک اجماع گسترده بر روی اینکه چه چیز بهترین منفعت را برای کل جامعه دربردارد، میانجی گری کند.
- ❖ **مشارکت (Participation):** مشارکت هر دو گروه مردان و زنان سنگ بنای حکمرانی خوب است. مشارکت می تواند به شکل مستقیم یا از راه نهاد های میانجی قانونی و یا نمایندگان باشد.
- ❖ **حاکمیت قانون (The Rule of Law):** حکمرانی مستلزم چارچوب های قانونی عادلانه است که به صورت بیطرفانه به اجرا گذاشته شوند.

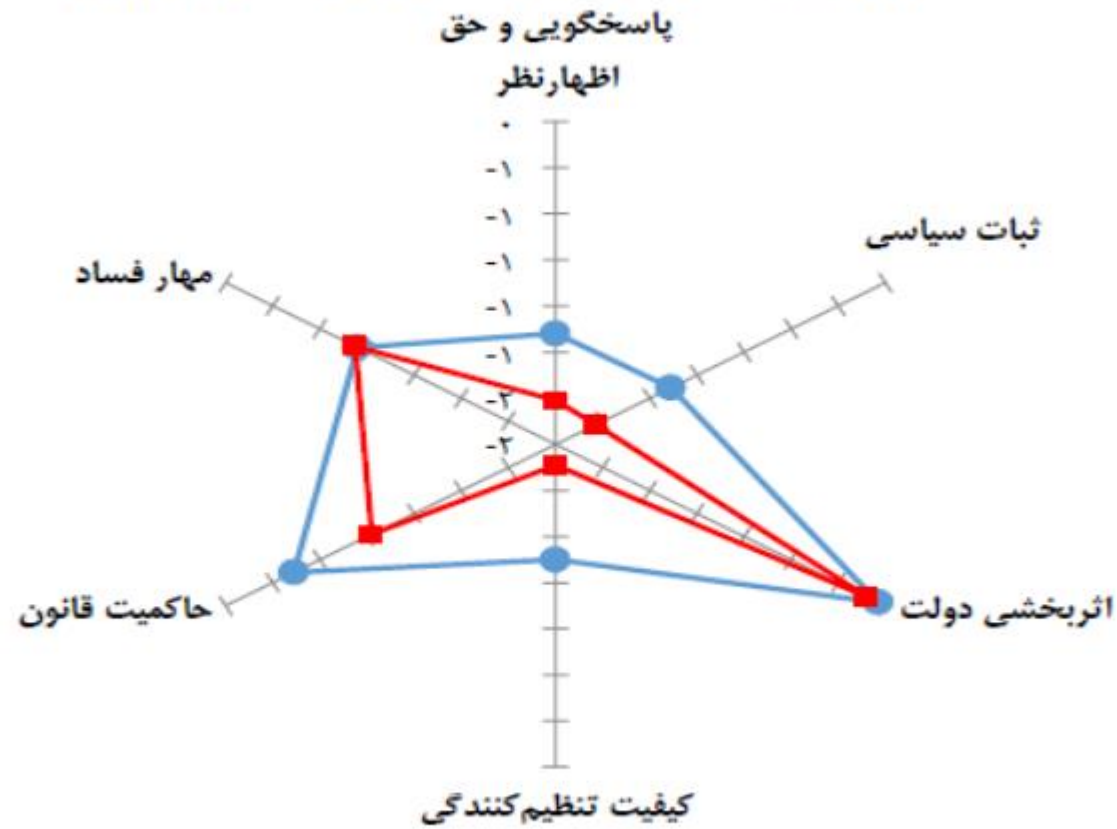

“ شاخص های حکمروایی بر اساس
تعریف بانک جهانی ”

بازیگران کلیدی حکمروایی

نمودار مقایسه نمره ایران در شاخص‌های حکمرانی جهانی

Source: World Bank, "The Worldwide Governance Indicators", (۲۰۱۹ Update)

مفهوم توسعه

❖ معنای لغوی: واژه توسعه، معادل لفظ انگلیسی (Development) است که مشتق از واژه (Develope) به معنای رشد و گسترش تدریجی و نمود و تطور یافتن، آشکار شدن و از پوسته و غلاف درآمدن است. این پوسته و غلاف هم در زبان انگلیسی (Envelope) است. بنابراین، خروج تدریجی از لفاف، معنای دقیق واژه توسعه است.

❖ مایکل تودارو " معتقد است که توسعه را باید "جریانی چند بعدی و چند انضباطی" دانست که مستلزم تغییرات اساسی در ساختار اجتماعی، طرز تلقی مردم و نهادهای ملی و نیز تسریع رشد اقتصادی، کاهش نابرابری‌ها و ریشه‌کن کردن فقر مطلق است. توسعه در اصل باید نشان دهد که مجموعه نظام اجتماعی هماهنگ با نیازهای اساسی و خواسته‌های افراد و گروه‌های اجتماعی در داخل نظام از حالت نامطلوب زندگی گذشته خارج شده است و به سوی وضع یا حالتی از زندگی که از نظر مادی و معنوی بهتر است، رشد کند.

❖ توسعه اقتصادی فرایندی است، که در طی آن، شالوده‌های اقتصادی و اجتماعی جامعه دگرگون می‌شود. کاهش نابرابری‌های اقتصادی و تغییراتی در زمینه‌های تولید، توزیع و الگوهای مصرف جامعه. امروزه به گفته "میردال"، رشد و توسعه اقتصادی یک مسأله اجتماعی-سیاسی و فرهنگی است.

ابعاد و سطوح توسعه

- ❖ توسعه اقتصادی
- ❖ توسعه اجتماعی - فرهنگی
- ❖ توسعه انسانی
- ❖ توسعه سیاسی
- ❖ توسعه زیست محیطی و پایدار
- ❖ توسعه محلی منطقه ای و ملی
- ❖ توسعه پایدار
- ❖ توسعه برونزا و درونزا

چالش های توسعه و توسعه نیافتگی

نظام حکمرانی معلول

ظرفیت پایین حکمرانی و حل مسایل ملی

ترتیبات سیاسی

محدود

نهاد سیاست با دسترس بسته

تنهایی مصلحان

بی رویایی

اجماع ناپذیری

مناسبات اقتصادی

معیوب

نهاد اقتصاد غیرفراگیر بهره کش

جامعه ناپیوسته و کوتاه مدت

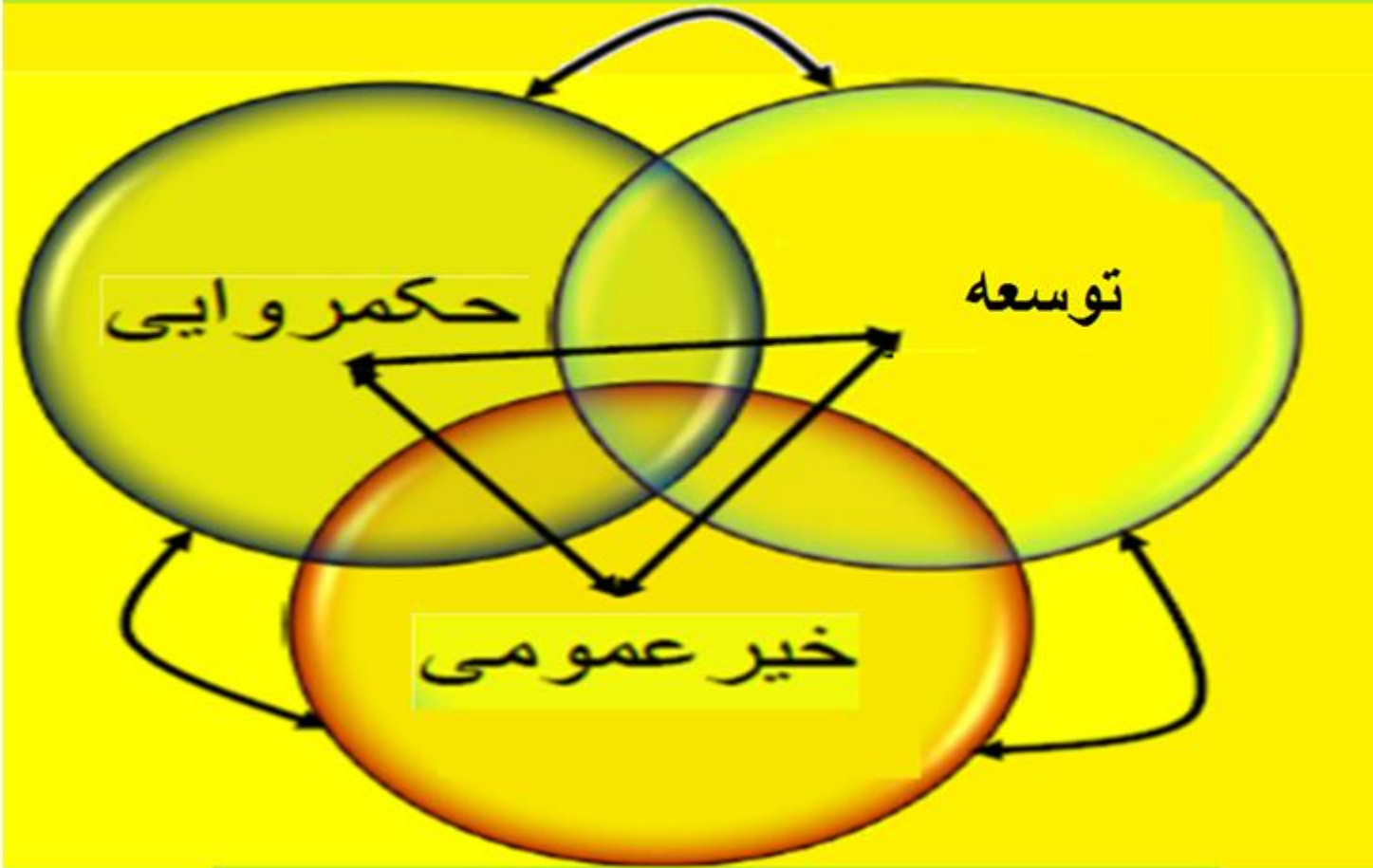
ضعف همکاری عقلانی سازمان یافته

خلقیات فرهنگی نامطلوب

جغرافیا

تاریخ

الگوی تلفیقی سه گانه خیر عمومی، حکمروایی و توسعه

جمع بندی

دیدگاه های متفکران مسلمان		دیدگاه های متفکران غربی	
ابزارها، عوامل و شرایط تحقق خیر عمومی	ماهیت شکل گیری خیر عمومی	ابزارها، عوامل و شرایط تحقق خیر عمومی	ماهیت شکل گیری خیر عمومی
تبادل همه جانبه	چندگانگی عقل و نفس و جسم	دموکراسی رایزنانه	نظام مبتنی بر خیر عمومی
ذاتا مدنی	مدنی بالطبع	عقلانیت مباحثه ای و مباحثه آزاد	نظام اقتصادی مبتنی بر خیر عمومی
نظام های مطلوب و فاسد	تقسیم نظام های سیاسی	مفاهمه و تفاهم و تعامل	نحوه رسیده به خیر عمومی
نزدیکی نظام سیاسی و اجتماع مردمی	تناسب نظام سیاسی و اجتماع مردمی	برابری در گفتار و تعامل فزاینده	برابری و مشارکت
نقطه پایه و اولیه تلاش برای خیریت	برآوردن نیاز ها در اجتماع	توانمندی ارتباطی	سلامت و سعادت جامعه خیرخواه
راهی به سوی سعادت	غایت حکومت	کنش آزاد و رهایی بخش	حوزه عمومی
تبادل کنش فردی و جمعی	کنش های خیر فردی و کنش های خیر جمعی	ارتباط آزاد و رهایی بخش	چیستی و تعریف خیر عمومی
موجودی مختار و آزاد	اختیار انسان در ارتباط	عقلانیت ارتباطی و مفاهمه ای	شرایط وضعیت آرمانی و خیرطلب
حقیقت جسم و عقل و نفس	واقع گرایی فلسفی	اجماع در استدلال بهتر فارغ از زور و سلطه	گفتار خیرخواهانه وضعیت آرمانی
امری متعالی و مهم	فردیت و تفرد ذاتا معنی ندارد	کنش مفاهمه ای	سرآغاز حرکت به سمت خیر عمومی
نقش اساسی در خیرخواهی و خیر عمومی	ویژگی ها و شرایط رهبری	استدلال مفاهمه ای و بسط مسئولیت	علائق شناختی و دانشی مبتنی بر خیر
دانش شناختی	اجتماع و مدُن	کنش مفاهمه ای و ابزاری	انواع کنش های خیرخواهانه و غیر خب خواهانه

سطح ساختاری

سطح کنشی

سطح ساختاری

سطح کنشی

الگوی حکمروایی و توسعه

الگوی حکمروایی و توسعه

نظریه خیر عمومی

یافته‌ها

- ❖ اشتراک مفاهیم و اجماع سازی راجع به مسایل و چالش های توسعه
- ❖ توجه به چند وجهی بودن موضوع توسعه
- ❖ بومی سازی توسعه برای مختصات ایرانی اسلامی
- ❖ فراهم کردن زیرساخت های استقرار نظام حکمرانی مبتنی بر خیر عمومی
- ❖ تهیه و تدوین ماتریس شاخص های سه گانه خیر عمومی، حکمروایی و توسعه

توصیه ها و راهکارها

- ❖ رصد و پایش شاخص های سه گانه خیر عمومی، حکمروایی و توسعه
- ❖ تاکید بر سرمایه اجتماعی بعنوان سیمان این اشتراکات
- ❖ آسیب شناسی موانع تحقق خیر عمومی، حکمروایی و توسعه
- ❖ ترسیم وضع موجود کشور از نظر سه گانه خیر عمومی، حکمروایی و توسعه
- ❖ طراحی وضع مطلوب و سناریوهای مرتبط با هر یک
- ❖ تهیه نقشه راه رسیدن به وضع مطلوب توسعه از نظر خیر عمومی به وسیله استقرار

نظام حکمروایی

باتشكر وسپاس فراوان